

*Цюняк О.П. аспірант
відділ виховних систем у педагогічній освіті
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих
Національної академії педагогічних наук України*

Система цінностей як важливий компонент професійної культури майбутніх магістрів початкової освіти

Сукупність педагогічних цінностей має цілісний і системний характер. Вони визначають відношення між поглядами на проблеми професійної освіти і педагогічної діяльності. Орієнтація сучасної педагогічної освіти на виховання професіоналів потребує не тільки ретельної фахової підготовки, але й широкого світогляду і освіченості, професійного мислення, індивідуального усвідомлення значення загальнолюдських та педагогічних цінностей. Особливим у формуванні професійних цінностей майбутніх педагогів є період їх навчання у ВНЗ. У цей час починається більш детальне знайомство з професією педагога, окреслення кола особистих цінностей, їх емоційне переживання. У зв'язку з цим набирає гостроти питання вибору системи цінностей для майбутніх магістрів початкової освіти і для всієї освітянської галузі.

Цілком закономірно, що формування система цінностей майбутніх педагогів впливає із усвідомлення загальної системи цінностей. Проблема цінності людини і структури цінностей особистості на сьогодні достатньо досліджені і знайшли своє відображення у працях філософів і педагогів, а саме Б. Ананьєва, С. Анісімова, В. Блюмкіна, Л. Божович, Г. Бутикова, В. Додонова, М. Кагана, О. Леонтєва, та інших, які досліджували зміст, структуру і типи цінностей, їх значення в контексті самовизначення людини, обґрунтували необхідність частково перенести увагу з наукової діяльності на моральне, духовне, культурне самовизначення.

Проблема професійних цінностей є науково-дослідним напрямком, що входить до структури теорії цінностей і формування особистості майбутнього спеціаліста в процесі навчання у ВНЗ. Існують два підходи до визначення суті

даного феномену: діяльнісний (І.Д.Бех, Л.С.Виготський, О.М.Леонт'єв, В.О.Сластьонін, О.Я.Савченко, В.А.Семиченко, Л.О.Хомич та ін.) та особистісний (Б.Г.Анан'єв, А.Г.Асмолова, Н.В.Кічук, О.М.Пехота, С.Л.Рубінштейн) та ін.

Цінності, що вводяться як орієнтири у процесі сучасної освіти, - одна із проблем, які ставить освітня галузь. Вона вимагає постійної уваги у зв'язку з динамічністю розвитку суспільства і самої освітньої системи. Основні цінності освіти, хоча й залишаються правильними і необхідними, все-таки недостатні для розвитку та росту особистості і відповідно для здійснення індивідуальної продуктивної освіти.

Сучасна вища освіта, як система, також визначається певними групами цінностей. Цінності вищої школи в умовах глобалізації запропоновано і сформульовано С. Клепко:

1. Внутрішні цінності. Виділяють чотири типи цінностей в освіті, що конкурують між собою. По-перше, "академічні", тобто традиційні, цінності, зосереджені у відповідній галузі разом з якісними критеріями, відповідно до параметрів дисциплін. По-друге, "управлінські" цінності спрямовані на політику. По-третє, "педагогічні" цінності, що фокусуються на навичках і компетенції. І, по-четверте, цінності, "сконцентровані на зайнятості" (випускників) з виділенням ієрархічно структурованих стандартів.

2. Зовнішні цінності, зокрема, ними визначаються економічні цінності освіти, тобто її здатність забезпечувати функціонування соціально-професійної структури суспільства.

3. Інструментальні цінності освіти обумовлені ступенем одержання особистістю соціального, інтелектуального, символічного капіталу; це - матеріальна цінність освіти (залежність оплати праці викладача від рівня та якості освіти); соціальна цінність (освіта як фактор соціальної мобільності, вибір видів і сфер професійної діяльності); статусно-престижна цінність (освіта як спосіб та інструмент підвищення соціального статусу).

4. Продуковані цінності в освіті формують вільну й відповідальну особистість; її світоглядні установки, погляди; це - цінності загальнолюдського характеру, які забезпечують умови для вільного самовизначення кожної людини у

світоглядному просторі для прийняття нею власних життєвих цілей, провідних мотивів та інтересів, прагнень, потреб, принципів і т.д. [2,С. 25-35].

У сучасних умовах найбільш значущими ціннісними орієнтаціями, на думку В. Тушевої, є такі:

- стійка потреба у підвищенні якості навчально-пізнавальної діяльності, що забезпечує їх системний, цілісний розвиток;
- потреба у творчій самореалізації та саморозвитку в процесі навчального пізнання;
- орієнтація на культуротворчий, змістотворчий діалог [3, с.59].

Вищою цінністю моральної свідомості є категорія Добра. Не менш важлива категорія Життя. Це поняття відображає фундаментальну особливість людського існування. Пошук сенсу власного існування – духовна потреба людської особистості, кожного педагога. Особливої уваги набуває уявлення про життя як дарунок, і кожна особистість може знайти власний сенс життя, власне щастя, в якому змодельює потенцію смислу свого буття. Адже найбільш вагомим для кожного педагога є те, в чому реалізуються цінності його неповторного "Я". Відповідно і для суспільства кожен педагог є цінним насамперед завдяки значущості його внеску як Учителя.

Вивчення цінностей в педагогічній діяльності спричинили дослідження цінностей у філософії і загальній педагогіці. Особливий інтерес у науці викликали спільні дослідження вітчизняних і американських вчених щодо проблеми ціннісних орієнтацій педагогів. Класифікацію вузькопрофесійних цінностей запропонували Дж. Хазард і С. Вершловський [4, С.102-106].

До них вони відносять такі педагогічні цінності, які:

- розкривають професійний статус педагога;
- показують ступінь залучення особистості в педагогічну професію;
- відображають цілі педагогічної діяльності.

В основі класифікації педагогічних цінностей майбутніх магістрів початкової освіти (за І. Ісаєвим) лежить їх професійно-педагогічна діяльність. У структурі педагогічної культури І. Ісаєв виділяє 5 груп педагогічних цінностей:

цінності-цілі, цінності-засоби, цінності-відносини, цінності-знання, цінності-якості.

Розглянемо їх більш детально.

За І. Ісаєвим, система педагогічних цінностей має синкретичний характер, тобто її функціонування залежить від переплетіння всіх її складників. Вона є основою і критерієм прийняття особистістю як нових, так уже вироблених цінностей.

Критерієм розвитку особистості майбутнього педагога як професіонала, показником його педагогічної культури і є сформованість цінностей-цілей.

Об'єктивні цінності-цілі, відображаючи запити суспільства і стан педагогіки вищої школи, суб'єктивуються і визначають вибір ним цінностей-засобів, формують цінності-відносини, цінності-якості і цінності-знання.

Система "цінності-засоби" складаються із трьох підсистем:

- підсистема дій, спрямованих на вирішення професійно-освітніх, виховних і особистісно-розвивальних завдань;
- підсистема комунікативних дій, пов'язаних із створенням психологічної атмосфери, яка необхідна для вирішення особистісно і професійно-орієнтованих завдань;
- підсистема дій, які розкривають суб'єктивну щодо професійної діяльності та педагогічного спілкування позицію викладача [1,с.81].

Виходячи з гносеологічної функції, в структурі професійно-педагогічної культури вчені виділяють цінності-знання.

Результати дослідження І. Ісаєва, дозволяють виділити таку сукупність психолого-педагогічних знань, необхідних в діяльності майбутніх педагогів: знання основних теорій формування особистості, провідних ідей і закономірностей, цілісного освітнього процесу в вищій школі; знання методів науково-педагогічних досліджень; історико-педагогічні знання про вищу освіту; знання психологічних особливостей студентського віку; знання психології своєї особистості [1, с.83].

Особливе місце в системі цінностей займають цінності-якості, які розкривають особистісний потенціал майбутніх магістрів початкової освіти в

ВНЗ, їх сутнісні і професійні сили. Цінності-якості особистості виводяться з об'єктивних вимог до професійної діяльності. На цій основі вчені виділяють серед якостей особистості, які несуть аксіологічне навантаження, такі якості, які зв'язані з самовираженням, використанням своїх здібностей, творчістю [1, с.86].

Уся система цінностей створює у свідомості майбутніх педагогів особистісну систему ціннісних орієнтацій, яка має проявитись в реальних діях і вчинках.

Таким чином, у сучасній науці досить детально й обґрунтовано визначено саме поняття "педагогічні цінності", розроблено чимало класифікацій.

На нашу думку, важливість формування педагогічних цінностей у майбутніх магістрів початкової освіти, по-перше, зумовлена тим, що вони повинні виконувати провідну роль у формуванні моральних норм. По-друге, магістр початкової освіти має бути взірцем високої інтелектуальної, духовно-естетичної і моральної завершеності. По-третє, особливих моральних якостей потребує їх вміння передбачати й усувати екстремальні й конфліктні ситуації. Лише за даних умов цінності й етичні норми, які сповідують майбутні педагоги, вирішально впливатимуть не тільки на формування професійної культури, але й допоможуть сформувати моральні засади суспільства загалом.

Література

1.Исаев И.Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя: [учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений] / Исаев И.Ф. – М.: Издательский центр "Академия", 2002. – 208 с. – (Высшее образование) - с.81.

2.Клепко С. Цінності буття і цінності освіти в контексті глобалізації / Сергій Клепко // Дайджест "Школа - парк" педагогічних ідей та технологій. –2005. – №12. – С. 25-35.

3.Тушева В.В. Формування наукової культури студентів в умовах модернізації вищої педагогічної освіти // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: зб. наук. праць / редкол.: Т.І. Сущенко (відп.ред.) та ін. – Запоріжжя. – 2006 – Вип.37. – С. 54- 61.

4.Хазард Дж. Ценностные ориентации советских и американских учителей / Дж. Хазард, С.Г. Вершловский // Педагогика. – 1992. – №3-4. – С. 102-106.